

УДК 636.92.082.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2025.143.2.26>

ПЛЕМІННЕ ТВАРИННИЦТВО УКРАЇНИ (КРОЛІВНИЦТВО)

Почукалін А.Є. – к.с.-г.н.,

с.н.с. лабораторії розведення молочної худоби,

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця

Національної академії аграрних наук України

orcid.org/0000-0003-2280-5371

Кролівництво – галузь тваринництва, яка забезпечує населення дієтичним м'ясом та хутровою сировиною. Численними дослідженнями встановлено, що загальний масив кролів в Україні постійно зменшується, до того ж, слід відмітити, невисоку частку кролів у сільськогосподарських підприємствах. Метою роботи було встановлення динаміки підконтрольного поголів'я кролів, а також його розміщення у регіонах та природо-кліматичних зонах. Для її вирішення був використаний Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві (Державний племінний реєстр) впродовж 2002 ... 2023 років. Чисельність племінних кролів за досліджувані період має високу хвилюватість з мінімальними у 2018 році (849 голів) та максимальними у 2013 році (58375 голів) значеннями. Серед господарств, які утримували максимальну (понад 53 тисячі) кількість кролів, слід відмітити, ТОВ «Кролікофф» Черкаської області. Щодо суб'єктів, то їх кількість з 2002 року постійно зменшувалась і наразі не перевищує 2-х репродукторів. Племінні заводи з розведення кролів порід білий велетень, радянська шиншила, сріблясті та каліфорнійські утримувало господарство ЗП «Маг» Одеської області. Середня чисельність підконтрольного поголів'я кролів за 19-річний період становила 13237 голів, у тому числі 1387 самців та 4463 самки. Племінна частина популяції розміщена у 9 областях (Івано-Франківській, Дніпропетровській, Київській, Луганській, Полтавській, Одеській, Сумській, Харківській, Черкаській) України. Середня частка племінних кролів за 2002 ... 2023 роки зони Лісостепу становить 76%, а Степу 23%. Аналіз селекційних ознак, а саме виходу та живої маси молодяку кролів засвідчив високу варіабельність, яка залежить, від господарств. За цей час було реалізовано 10746 кролів, за наявного поголів'я для реалізації 62322 голови.

Ключові слова: кролівництво, породи, поголів'я, самки, самці, селекційні ознаки, регіони, природо-кліматичні зони.

Pochukalin A.Ye. Ukrainian breeding livestock (rabbit breeding)

Rabbit breeding is a branch of animal husbandry that provides the population with dietary meat and fur raw materials. Numerous studies have shown that the total number of rabbits in Ukraine is constantly decreasing, and it should be noted that the share of rabbits in agricultural enterprises is low. The aim of the work was to establish the dynamics of the controlled rabbit population, as well as its distribution in regions and natural and climatic zones. To solve it, the State Register of Breeding Subjects in Animal Husbandry (State Breeding Register) was used for the years 2002 ... 2023. The number of breeding rabbits for the studied period has a high wave-like shape with minimum values in 2018 (849 heads) and maximum values in 2013 (58375 heads). Among the farms that kept the maximum (over 53 thousand) number of rabbits, it should be noted that LLC «Krolikoff» of Cherkasy region. As for the subjects, their number has been constantly decreasing since 2002 and currently does not exceed 2 reproducers. Breeding plants for breeding rabbits of the white giant, Soviet chinchilla, silver and Californian breeds were maintained by the farm of the ZP «Mag» of Odessa region. The average number of rabbits under control over the 19-year period was 13,237, including 1,387 males and 4,463 females. The breeding population is located in 9 regions of Ukraine (Ivano-Frankivsk, Dnipropetrovsk, Kyiv, Luhansk, Poltava, Odessa, Sumy, Kharkiv, Cherkasy). The average share of breeding rabbits for 2002 ... 2023 in the Forest-Steppe zone is 76%, and in the Steppe 23%. Analysis of breeding traits, namely the yield and live weight of young rabbits, showed high variability, which depends on the farms. During this time, 10,746 rabbits were sold, with an available population of 62,322 heads.

Key words: rabbit breeding, breeds, livestock, females, males, breeding traits, regions, natural and climatic zones.

Постановка проблеми. Кролівництво – допоміжна галузь у забезпеченні населення продуктами тваринного походження. Хоча її частка у загальній структурі тваринництва не висока, вона постійно змінюється від спадів до підйомів. Серед переваг галузі, слід відмітити, швидкі темпи відтворення. Крім того, м'ясо кролів за своїми цінними властивостями є дієтичним, оскільки у ньому мінімізований вміст холестерину, а також має цінні органічні сполуки. Саме тому, важливим – є оцінка стану галузі кролівництва підконтрольної частини популяції у динаміці, оскільки саме вона формує цінний племінний матеріал для широко його використання на загальному масиві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лідерами з виробництва м'яса кролів у світі впродовж тривалого періоду залишаються Китай (44% або близько 1 млн т), Італія (19%), Іспанія (9%), Франція (7), Єгипет (6%). Україна за останніми даними виробляє орієнтовно 1% світового виробництва м'яса [1, с. 16].

Становлення галузі кролівництва в Україні датується 70-90-роками ХХ століття. У подальшому напрацьований технічний та науково-методичний потенціали розвитку галузі, завдяки яким було отримано 130-140 тисяч тон м'яса кролів у живій вазі. Однак кризові явища в агропромисловому комплексі вплинули на галузь, результатом чого відбулось скорочення поголів'я у 5-6 разів. З метою відродження галузі кролівництва Кабінетом Міністрів України схвалена «Державна програма розвитку та селекції кролівництва і звірівництва в Україні на 2005-2015 роки [2, с. 9; 3, с. 86].

Загальне поголів'я кролів в Україні впродовж 2009 ... 2011 років не перевищувало 5,62 млн голів, де частка сільськогосподарських підприємств становить 0,1%. Це дозволило реалізувати на забій 27,7 тис. т кролів у живій вазі. За 2021 рік кролів утримували в усіх регіонах України, а їх чисельність становила 1544 тис. голів, у тому числі у господарствах населення 1119,4 тис. голів [4, с. 56; 5, с. 70; 6, с. 423].

Постановка завдання. За допомогою Державного реєстру суб'єктів племінної справи у тваринництві (Державний племінний реєстр) встановити масив підконтрольного поголів'я, а також його розміщення у регіонах та природо-кліматичних зонах України. Крім того, динамікою проаналізувати частку самок і самців за роками та дати характеристику селекційним ознакам за досліджуваний період (2002 ... 2023 роки).

Вклад основного матеріалу дослідження. Чисельність племінних кролів за досліджуваний період має широку варіабельність з мінімальними у 2016 та 2018 роках, а максимальним у 2013 році значеннями (табл. 1). Лише у 2013 році їх кількість перевищує 50 тис. голів, у 2009 році 30 тис. голів, 2007 та 2008 роках 20 тис. голів. Слід відмітити, що у 2013 році господарство ТОВ «Кролікофф» Черкаської області мало 53285 голів новозеландської породи. Наявність суб'єктів племінної справи з 2003 року зменшується і наразі не перевищує 2-х репродукторів. Загалом впродовж 2002 р.... 2023 р. було зареєстровано 4 племінні заводи з розведення кролів порід білий велетень, радянська шиншила, сріблясті та каліфорнійські, які належали ЗП Маг» Одеської області. Розрахунками встановлено, що середня чисельність підконтрольного поголів'я кролів за 19-річний період становила 13237 голів, у тому числі 1387 самців та 4463 самки.

Не менш важливим елементом селекційно-племінної роботи є розмір статевовікових груп популяції. Самці у загальній структурі займають найменшу частку, яка у середньому становить 9% з крайніми значеннями від 1% 2010 року до 23,8%

2007 року (рис. 1). Лише 2007 та 2008 років частка самців була максимальною (понад 20%), але надалі вона знижувалась і наразі не перевищує 4%. Кролематки залежно від років займали від 16,3% у 2010 році до 58,5% у 2016 році з середнім значенням 36%. Частка молодняку лише у 2004 році та 2013 році була меншою за 7%. Середнє його значення 35%, а максимальне за 2022 та 2023 роками, які становлять 70% та 73% відповідно.

Таблиця 1

Динаміка чисельності підконтрольного поголів'я

Рік	Кількість статусів	Підконтрольне поголів'я:			
		загальне	у тому числі:		
			самців	самок	молодняку
2002	10	11984	229	3040	4114
2003	11	8227	274	2640	3108
2004	7	11236	886	5517	769
2005	8	14029	2619	7460	2142
2006	7	15290	2818	7329	3499
2007	6	21490	5115	9923	4200
2008	6	27391	6043	11890	6650
2009	6	37854	6138	12158	15435
2010	3	14415	146	2350	7492
2011	1	3580	95	750	1820
2012	2	5576	113	1050	1850
2013	4	58375	693	12233	3546
2014	3	6383	314	2756	1590
2015	4	3833	235	2168	650
2016	1	1113	93	651	183
2018	1	849	91	258	500
2019	1	1480	89	591	800
2022	2	4019	186	1025	2808
2023	2	4374	172	1006	3196

Регіонально підконтрольна частина популяції розміщена у 9 областях України. Найменше за часом утримували племінних кролів господарства Івано-Франківської (лише 2002 року 1100 гол.), два роки Дніпропетровської (2005 року – 603 гол., 2006 року – 265 гол.), Полтавської (2002 року – 420 гол., 2003 року – 400 гол.) та три роки Сумської (2004 року – 600 гол., 2005 року – 482 гол., 2006 року – 108 гол.) областей. Далі, господарства Одеської з 2002 року до 2009 року (діапазон за чисельністю від 459 голів до 17376 гол.), Київської з 2002 року до 2011 року (діапазон від 3358 голів до 19347 голів), Черкаської з 2013 року до 2023 року (діапазон від 849 голів до 53985 голів) та Луганської з 2002 року до 2015 року (діапазон від 332 голів до 1740 голів) областей. Середній розмір частин популяції кролів у регіонах за ряд років (рис. 2) також варіабельний з кращими показниками Київської, Черкаської, Одеської областей.

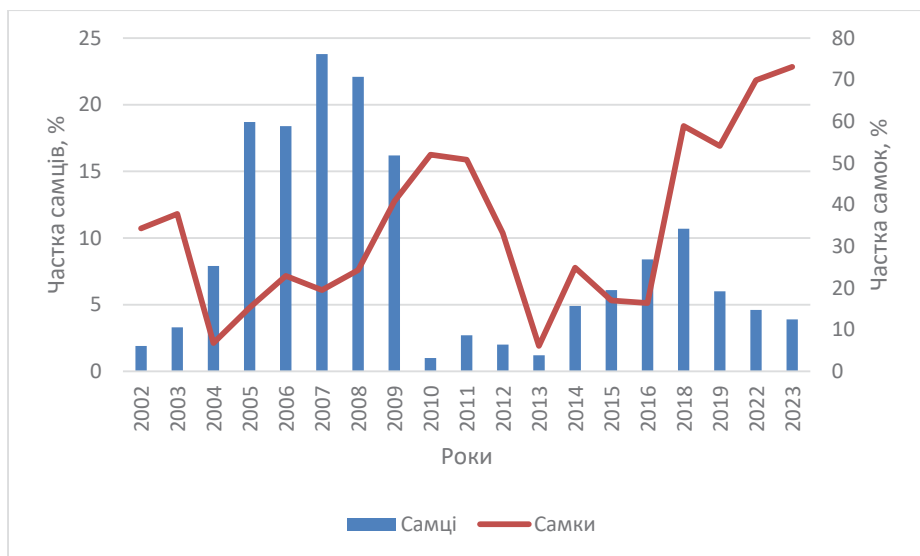

Рис. 1. Частка самців і самок у структурі підконтрольної популяції кролів

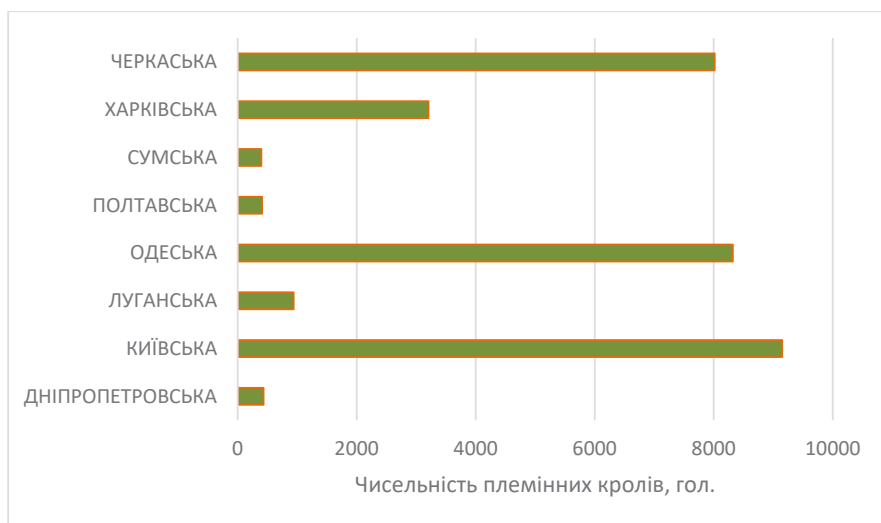

Рис. 2. Середня чисельність племінних кролів за ряд років у регіонах України

Розміщення підконтрольної частини популяції галузі кролівництва за природо-кліматичними зонами виявило тенденцію, згідно якої частка поголів'я зони Степу з 2004 року (пік зростання) зменшується з незначними коливаннями у 2012 та 2015 роках, що можна пояснити початком ведення бойових дій на тимчасово окупованій території (рис. 3). У зоні Полісся і Карпат племінне поголів'я було розміщене у 2003 році з часткою 13%. Середня частка племінних кролів за досліджуваній період зони Лісостепу становить 76%, а Степу 23%.

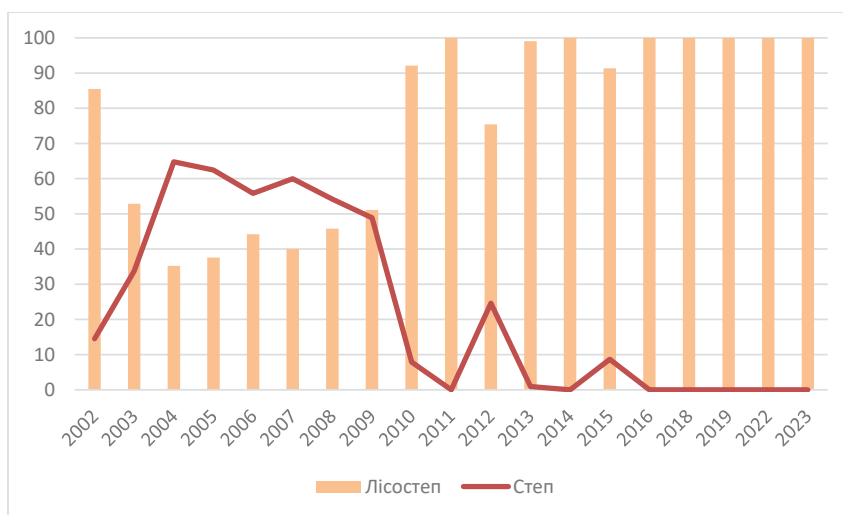

Рис. 3. Динаміка розміщення племінних кролів у природо-кліматичних зонах України

Аналіз селекційних ознак, а саме виходу та живої маси молодняку кролів засвідчив високу варіабельність, яка більшою мірою залежить від господарства (табл. 2). Найбільша амплітуда характерна для виходу молодняку від основної кролематки за рік, а найменша – за живою масою. Слід, також відмітити, збільшення значень селекційних ознак за роками.

Таблиця 2

Крайні значення селекційних ознак племінних кролів

Рік	Вихід молодняку від основної самки, голів:		Жива маса (кг) ремонтного молодняку у віці, міс:		
	за окріл	за рік	3	4	6
2002	3 ... 5	14 ... 16	1,8 ... 2,5	2,0 ... 3,2	3,5 ... 4
2003	3 ... 8	9 ... 25	1,8 ... 3,2	2,0 ... 4,1	3,4 ... 5,2
2004	6,5 ... 9	16,7 ... 40	2,2 ... 2,8	3,0 ... 3,5	3,9 ... 4,5
2005	5 ... 9	12,7 ... 27	2,3 ... 3	3,1 ... 3,5	4,5 ... 5
2006	4,2 ... 9	10,5 ... 27	2,2 ... 2,8	3,2 ... 4,3	4,5
2007	4,8 ... 9	11,1 ... 36	2,5 ... 2,8	3,2 ... 3,5	–
2008	4,2 ... 9	10,5 ... 36	2,7 ... 2,8	3,4 ... 3,5	3,7
2009	5,9 ... 9	11,4 ... 36	2,7 ... 3,6	3,4 ... 4,1	3,9 ... 5,3
2010	6,5 ... 7	9,9 ... 36	2,7 ... 2,8	3,4 ... 3,5	3,9
2011	8	28	2,5	3,3	–
2012	6,8 ... 7	14,6 ... 34	2,6 ... 3,5	3,2 ... 3,8	4
2013	6,1 ... 9	12,5 ... 45	2,5 ... 2,8	3,2 ... 3,4	3,9
2014	8	35 ... 47	2,5 ... 2,8	3,2 ... 3,4	–
2015	6 ... 8	18 ... 48	2,5 ... 2,7	3,2 ... 3,4	3,9 ... 4,8
2016	8	51	2,8	3,4	–
2019	–	–	2,7	3,4	–
2022	8,1 ... 8,2	56,7 ... 57	2,8 ... 2,9	3,4 ... 3,6	–
2023	8,5	59,5	2,8	3,4	–

Не менш важливою складовою у селекційній роботі з племінними господарствами – є реалізація молодняку. Впродовж 2002 ... 2023 років було реалізовано 10746 молодняку кролів. Понад 86% зазначеного поголів'я реалізовано з 2002 року до 2006 року. У той час поголів'я на продаж становило 62322 голів, у тому числі 2013 року – 41571 голова.

Висновки. Підконтрольна частина популяції кролів впродовж 2002 ... 2023 років зазнала суттєвих змін. Серед років з максимальними показниками за чисельністю, слід відмітити 2009 рік та 2013 рік. Регіональна поголів'я було розміщене у 9-ти областях України, серед яких слід виділити Київську, Черкаську та Одеську. За врахування природо-кліматичних зон племінні кролі у середньому розміщувались у Лісостепу (76%) та Степу (23%). За досліджуваний період реалізовано 10746 голів молодняку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аксьонов Є. О. Розвиток кролівництва в Україні та світі. *Науково-технічний бюлетень ІТ НААН*. 2016. № 116. С. 15–21.
2. Вакуленко І. С. Етапи розвитку та наукове забезпечення звірівництва і кролівництва в Україні. *Науково-технічний бюлетень ІТ НААН*. 2008. № 97. С. 8–12.
3. Вакуленко І. С., Очковська Т. М. Перспективи та напрями розвитку галузі кролівництва в Україні. *Науково-технічний бюлетень ІТ НААН*. 2009. № 100. С. 86–90.
4. Гончаренко І. В., Вінничук Д. Т. Кролівництво: селекційно-технологічні аспекти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія „Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва”*. 2012. Вип. 179. С. 54–59.
5. Почукалін А. Є. Стан тваринництва України: моніторинг за 2021 рік. Розведення і генетика тварин. 2022. Вип. 64. С. 69–83. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.64.07>
6. Сачук Р. М. Добробут хутрових звірів і кролів: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З. Гжицького*. Львів, 2013. Т. 15. № 3 (57). Ч. 3. С. 422–426.